

”ותן חלקנו בתורתך”

א. אפ"כ של אב"ד התורה

מז דיני ברפת התורה, ובו י"ד סעיפים:

א (א) ברפת התורה צריף (ב) [א] לזהר בה (ג) מאד: ב צריף לברך בין למקרא בין למשנה בין לגמרא: הגה (ג) בין למדרש (טור):

שאלת צריף ואלו הדינים, סימן א

(ב) מאד. שלא ללמד עד שיכרך. ויכרך אותה בשמחה גדולה, דמצינו שאמרו חז"ל: "על מה אבדה הארץ, ויאמר ה' על עונכם תורתנו", ואמרו חז"ל שדבר זה נשאל לנביאים על מה אבדה הארץ, שישאל היו עוסקים בתורה, ומצינו שכל זמן שהיו עוסקים בתורה ותר הקדוש-ברוך-הוא על עונותיהם, ולכן לא ידעו על מה אבדה: והקדוש-ברוך-הוא הבוהן לכבות ידע פי אף-על-פי שהיו עוסקין בתורה לא היו עוסקין לשם למוד התורה אלא כמו שלומדין שאר חקמות, ולכן לא ברכו ברפת התורה, שלא היתה התורה חשוכה בעיניהם, ולכן לא הגנה ולכן צריף לזהר מאד ולתן הודאה על שפחתו פנו ונתן לנו פלי חמדתו. גם אמרו חז"ל, שאינו זוכה חס ושלום להיות לו פן פלמ"ד חסם עבור זה שאינו נזהר בברפת התורה:

שאלת ברפת, שם

תשובת רב משררת כמה חמיהות: ראשית, היכן מרומת אשמה זו - שלא ברכו בחורה תחילה - בלשון ילא הלקו בה יתרה, למה לא ידעו על כך לא החכמים ולא הנוביאים ועל כולן: וכי בגלל חטא של אי אמורת ברכה מניע עונש טורא כל כך כאבדת הארץ? רבנו יונה מכאן כדלהלן: בוראי היה עיקר התביעה על עיבת התורה, כפי שאמר הכתוב בפירוש, "על עונכם את תורתך", ברם, מאחר שנשאל החכמים והנוביאים על סיבת חורבן הארץ ולא ידעו להשיב, לא יתכן שהכוונה כפשוטו, שעם ישראל עובד ממש את התורה ולא היו עוסקים בה. אילו היה כך, התשובה היתה פשוטה וגלויה, ולא היתה נעלמת מאנשים גדולים אלו. ברור איפוא שהעם היה רבוק בעסק התורה, ולכן תמחו החכמים והנוביאים על אבדת הארץ (ראה לעיל הערה 22). שאלה זו נותרה בלתי פתורה, עד שפירשה הקביה בעצמו. הוא - הבוהן לכות - ידע כי אף על פי שהיו עוסקים בתורה, לא היו עוסקים בה לשם לימוד התורה אלא כמו שלומדים שאר החכמות, ולכן לא בירכו ברפת התורה. שלא היתה התורה חשובה בעיניהם לברך עליה, לפיכך לא הגנה עליהם תורתם. [נמצא שהעונש לא בא מחמת עצם החולול בברכת אלא מצד הפגיעה בכבוד התורה עצמה. שבאה לידי כבוד בתורה להירית לברך עליה] ודבר שאמר הקביה: "...לא הלקו בה, כלומר, לא למדוה בכוננתה ולשמה (ר"ל, על פי הי אדם כלל ט, ב ומשנה ברורה מו, ב, עיי' גם לבוש שם).

יש שהטעמו את הענין כך: עם ישראל באותו דור ראו את לימוד התורה רק כאמצעי לדעת כיצד לקיים את המצוות. נמצא, לפי מחשבתם המוטעות, שהלימוד אינו אלא הכשר מצד, והעיקר הוא קיום המצוות עצמן. לפיכך לא היו מברכים על הלימוד, כשם שאין מברכים על כל הכשר מצדו כגון עשיית תפילין, שאינה אלא לצורך קיום מצות הנחתן (עיי' מנחות נוב, ב). אולם האמת היא שמלבד החתולת שבדיעת התורה לצורך קיום המצוות, הרי שלימוד תורה מצד עצמו הוא מצד יקרה וחשובה לאין ערוך. ומאחר שלא העריכו עם ישראל מצד גדולה זו כראוי, נענשו כחורבן הארץ (חכם סופר, בית הלוי פרשת משפטים, אור ישראל סוף סימן לא):

בי"א/רי"ב מא' נ' ר"ב
דפי' פ"י ע"א ע"ב

דאמר רב יהודה אמר רב: מאי דקתיב - מה פירוש הכתוב (ירמיה ט, יא). "מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגדנה: על מה אבדה הארץ, נצתה כמדבר מפלי עבר" ודבר זה - שאלה זאת, מה היתה הסיבה לחורבן הארץ, נשאל לחכמים (ימי האיש החכם) ולא ידעו להשיב, ונשאל לנביאים (יצאשר דבר פי ה' אליו) וגם הם לא פירשוהו! עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, דקתיב (כפסוק הכא): "ויאמר ה' על עונכם את תורתנו וגו' אשר נתתי לפניכם ולא שמעו בקולי ולא הלקו בה". הגמרא מבארת את הכפילות בתשובת ה':

היינו "לא שמעו בקולי" היינו "לא הלקו בה (בורך התורה)", כלומר, שניהם לכאורה דבר אחד! מה הוסיף הקביה בתביעתו האחרונה? אמר רב יהודה אמר רב: "לא הלקו בה" פירושו שאין מקריבין בתורה תחלה כשעוסקים בה".

אפ"כ פ"י ע"א ע"ב
פ"י ע"א ע"ב

ובפרק אלו נדרים (דף ס"א ע"א) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת על מה אבדה הארץ וגו' דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכים ולא פירשוהו עד שפירשוהו הקביה בעצמו שנאמר ויאמר ה' על עונם תורתנו ולא הלקו בה היינו ולא שמעו בקולי היינו ולא הלקו בה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה, ע"כ. ודבר זה מן התימה שיהיה חרבן הארץ בשביל שלא ברכו בתורה תחלה, ולא בשביל עונם וגלוי עריות ושפיכת דמים שהיו בביית ראשון. אמנם ביאר זה כי הדבר שהוא סבה אל מציאות דבר אחר הוא ג"כ סבה אל קיום מציאותו. ואל יקשה לך כי הנגר הוא סבה לבנין הבית, ועם כל זה בהעדר הנגר ישאר הבית קיים. דבר זה אינו, כי אין הנגר סבה לבית רק שהוא מקרב העצים יחד, ודבר זה הנגר פועל לא עצם הבית והבית נעשה מן הנגר. במקרה, אבל דבר שהוא סבה בעצם אל מציאות דבר אחר כל שכן שהוא סבה לקיום שלו שהרי היה סבה שיהיה נמצא וכן גם כן הוא סבה לקיום שלו ודבר זה מבוואר במופת. ולפיכך אם היו מברכין על התורה תחלה לומר ברוך נותן תורה לישראל, והיה אהבה אל השי"י במת שנתן תורה לישראל, כי זה ענין הברכה על התורה שהוא יתברך מבורך על זה ואוהב השי"י כשביל הטוב שנתן לו התורה, ואו היה זה סבה ג"כ שתהיה התורה מתקיימת בישראל, שהיה השי"ת נותן כלבם לשמור ולעשות ולקיים אף אם היו עוברים לפעמים מצוה אחת. היו חורים מיד לשמור ולעשות ולקיים, וזה היה מן השי"ת אשר הוא סבה לתורה והוא גם כן סבה שלא תחטל. דומה לזה, כאשר היע נוק אל ענף היוצא מן האילן, או העקר שממנו יצא חור וגודל גדולו מן השרש אשר היה סבה לגדול שלו שיצא, ובלא השרש אין קיום לאילן כלל, ולפיכך אילו היו מברכין בתורה תחלה, מה שהוא יתברך סבה לתורה ונתן להם התורה, והיו דבקים בו יתברך באהבה במה שנתן תורה לישראל, מצד הדבקות הוה היה השי"ת סבה גם כן שלא תחטל התורה. אבל מפני שלא ברכו בתורה תחלה, שלא היו דבקים בו יתברך באהבה במה שנתן תורה לישראל, לא היה כאן סבה מקיימת את התורה בישראל, ובא לידי זה שעברו על התורה ודבר זה גורם שאבדה הארץ:

שאלת, תפ"א ע"ב - הן דא

ה. יש מגמה אחת לתורה, לעורר את הצד הרוחני העליון שבאדם, שיהיה עסוק במושכלות קדושות, ויהיה סר משיקוע בהמי גופני, שמדלדל את כח עצמיותו.

התורה, פ"ק נ

וכן משמע מדברי ר' יוסף. דבר יוסף נקרא סיני, מפני שמשנות
זכריות היו שגורות בפיו כפי שניתנו מסיני, ונראה נקרא עוקר
קדים, מפני שהיה חריף ומפולפל בתורה, אף שלא היה בקיא כרב
יוסף. אצטריכא להו שעתא - הגיע שעתם של רבה ורב יוסף לעלות
לגדולה מפני שהוצרכו חכמים שאחד מהם יהיה ראש הדיינים. שלחו
רבה ורב יוסף שאלה להם - לשם, אל החכמים: כיני ועוקר קדים,
איך מהם קודם? שלחו להו החכמים את התשובה הבאה: סיני
קודם, שהכל צריכין למרי חטא - הכל נוקים למי שקבץ תבואה
למכור כלומר, למי שקבץ הרבה שמועות וזו ר' יוסף שנקרא סיני,
ולכן הוא ראוי להיות ראש הדיינים.

כ"ר יוסף אצטריכא

אמר ר' אבין הלוי ככל הרוחק את השעה שעת דחקתו וכל
גדרתה מפני השעה שעה נדרת מפני כדריה ורב יוסף ררב יוסף סיני
ורבה עוקר קדים אצטריכא להו שעתא *שלחו להם סיני ועוקר קדים איזה
מהם קודם שלחו להו סיני קודם *שהכל צריכין למרי חטא אף על פי כן
לא קבל עליו ר' יוסף דאבוי ליה כדלא מלכת הרחן שנין מלך רבה
עשין ורחין שנין מלך רב יוסף ררחין שנין ופלגא כל הנה שני דמלך
רבה אפילו אומנא לבריה לא קרא :

כ"ר יוסף אצטריכא

9
אצטריכא להו
שעתא, להיות אלו
מהם ראש ישיבה.
אצטריכא להו גרסי
הולכין להם חכמים:

5 סיני. היו קורין לרב יוסף שהיה נקי בגרימות הרבה (ונמשניות סדורות מפיו כנמינס מהל סיני ששמען מצדו אצל לא
היה מפולפל כרבה): עוקר הרים. לרבה נר נחמני שהיה נחודד יומר כפלפול: צפרי חטיא. למי שקבץ תבואה למכור
כלומר למי שקבץ שמועות: דאמרי ליה כדאוי. לרב יוסף: מלכת תרתין שנין. אמר אס אמלון ממלה אמות לטוף
שנמים וזדחה מפני השעה ולא אזה למלון והשעה עמדה לו שלא הפסיד שמומו צנך: אומנא צביתיה לא קרא. לא
נבא כל אומן השנים שום נד שררה וכשהיה צריך להקין דס [היה] הולך לצד הרופא ולא היה שולח לנא אליו:

10
ה. ר"א ורב אסי הוו יתבי וגרסי כיני עמודי, וכל
שעתא ושעתא הוו טפחי אצטריכא דרשא ואמרי אי אצטריכא
דאית ליה דינא ליעול וליתי. ערך הדין והמשפט התורי הוא
גדול מאד, באשר רק הוא קובע על התורה את החותם המיוחד
שהיא תורת חיים. כלומר שצריך שתהי' התורה מתיחסת אל
החיים המעשיים בתור מאירה לנתיבות החיים, ולא רק להכירה
בתור חכמה נאצלת לבדה. ע"כ באשר רושם החלק המשפטי
שבתורה הוא גדול מאד על החיים, כי החיים החברתיים א"א
שיתקיימו בלא כח דין ומשפט, וכאשר התורה מנהגת את כח
החיים במשפטיה ניכר רישומה מאד בחיים, ופועלת בזה שגם
על שאר ארחות החיים תהיה התורה שולטת, ע"כ היו מאד
זהירים שעסק תורתם העיונית לא יפריע את מהלך ההשלטה
המעשית על החיים המעשיים מהשפעת התורה, שרק אז תצא
תכלית התורה אל הפועל בהיותה מתפשטת על ארחות החיים
המעשיים. ע"כ בתור השלמה לשקידתם העיונית, דהוו גרסי
כיני עמודי, אולי להזכירם ג"כ על עמודי העולם, שהם האמת
הדין והשלום, שעל שלשחם העולם עומד¹, וכולם כלולים בדין,
כדחז"ל²: כיון שנעשה דין בא אמת ובא שלום, הוו טפחי
אצטריכא דרשא, להורות שפתחי התורה מפולשים המה לדרך
החיים, להוציא מהחושבים להסתפק בעסק התורה מצדה העיוני
לבדו ואינם משתדלים להגביר את השפעתה על החיים
המעשיים. אבל השלמים הללו ז"ל, עם כל עוצם קביעותם בחלק
העיוני שבתורה, אמרו מאן דאית ליה דינא ליעול וליתי, ולא
יחוש על ביטול תורתם העיונית, כי זהו יסודה של תורה וקיומה
התכליתי להראות קיומה בפועל בחיים המעשיים החברתיים.

11

10
שג. שלחו להם, סיני וער"ה איזה מהם
קודם. שלחו להו, סיני קודם, שהכל צריכין למרי
חטיא. יש פנים לומר שכל איש הנושא משרה
רוחנית יהי מוכשר יותר לשימוש התועלת של גדולי
הדור וחכמו המצויינים, אע"פ שרוב ההמון לא
ינהג ממנו כ"כ, מ"מ ההשפעה המושפעת על
השרידים ויחירי הדור מועלת ג"כ להיטיב את מצב
ההמון ולרוממו. ויש פנים ג"כ לומר שראוי שתהי'
הפעולה ישירה מתייחסת לכל העם. ה"סיני" ו"יער"ה
המפורשות הם דברים נצרכים לכל העם. אמנם עמקי
חידושו והרחבת הדברים של ה"עוקר הרים", רק
ליחידים ובעלי בינה מרובה יהיו לחפץ. ע"כ הכריעו
שראוי להיות ערך צורך העם בדרך ישראל עיקר, ומה
שהכל צריכים למרי דחטיא, כריע הצורך של הכל,
של הכלל כולו, ולא הצורך המצויין של פרטים,
אנשים גדולים.

10
שג. אע"פ כן לא קבל עליו ר"י, דא"ל כדאוי
מלכת תרתין שנין כו'. הזכות, בפרט זכות התורה
ועבודת ד' בכלל, ודאי היא מתגברת על כל
ההוראות הקבועות אם שיש להן איזה יסודות
מוכנים בסדרי המציאות הכללית. אבל ברוב ימשך
זה השינוי מצד ההנהגה השייכה למצויינים בעם,
שעולים בכח רוחניותם וקדושתם למעלה מסדרי
החקים הקבועים. ע"כ חשב ר"י שבהיות טעם
בחירתו הוא מפני יתרון צורך ההמון הרב, ראוי לו
להדחות ולהקדים פעולתו של רבה בחק היחידים, כי
דברים הנהוגים מצד יחש כל ההמון ראוי שיבאו כפי
הסדרים הרגילים.

13

מ אצטריכא להו

12
הריפות ובקיאות

שאלה: האם יש חשיבות ללימוד בבקיאות?
תשובה: צריך לדעת שהבקיאות אינה התכלית¹¹. יש מקום להקדיש חלק מן היום
לכן, עבור מי שרוצה לחטוף ש"ס¹². אבל העיקר הוא הלימוד בעיון כדי לזכות לשכל
של תורה. לפעמים משתמשים בביטוי "הגאון הת"כ", זאת אמרת הורף והבקי, אבל
מעולם לא שמענו שיאמרו: הבה"ח. ואין זה בחינם.
שאלה: בגמרא ברכות שאלה: "סיני ועוקר הרים, איזה מקום מהם קודם", סיני - בקי,
עוקר הרים - חרף? והשיבו: "סיני קודם, שהכל צריכין למרי חטיא"¹³.
תשובה: נכון שהכל צריכים לו, אבל לא הוא העיקר. העיקר הוא העמקות, החרפות,
עומק השכל של התורה.

27. סיני ועוקר הרים

אבל יש כאן דבר יותר עמוק. אין מובנו של "סיני" בקיאות בעלמא, אלא מדרגה עליונה
של שייכות לתורה. יש מי שרצה לומר שרק בזמן חז"ל סיני היה עדיף, מפני שכל
הדברים היו נמסרים בעל פה, אבל בדורות אחרונים שהכל מסודר בדפוס, חריף הוא
עדיף¹⁴. אבל יש להבין בשכל ובדעת שמעלת "סיני" אינה אגירת תורה בלי הבנה, אלא
התקשרות ודבקות בעצמות התורה, על כן "סיני" כולל גם את כל החרפות, והוא דרגת
תלמודי-חכם שמעל החרפות הרגילה הנראית כמין יתרון כשלעצמו. רשמתי הערה
בשולי גליון הספר שבו נכתבה טענה זו ש"כומנינו חריף עדיף":

14

14
"גרסה נפשית לתאבה אל משפטיך בכל עת". לימוד התורה ענינו להיות
בהבנה, בבחירות, באור, ואז הוא מתוק, נעים ונחמד. אבל, לא כל הזמנים
שונים, אם משום הפרעות חיצוניות, ואם משום עיכובים נפשיים. על זה אומר
דוד המלך, שאפילו במצבים האלה שאיננו יכול ללמוד בבחירות, בהבנה,
אבל להיפרד מן התורה ח"ו, זה אי אפשר בשום אופן. להיות פורש מן החיים?
"לא ויתר תקב"ה על מאסה של תורה". לכן גם במצבים כאלה, על כל פנים,
"גרסה נפשית", "ליגרוס איניש אף על גב דלא ידע מאי קאמר", וכל זה מתוך
"האבה אל משפטיך בכל עת", בכל המצבים ובכל הזמנים.
מאן דאצטריכא להו